

Η πρόσφυγας Παναγία η Ρευματοκρατόρισα

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

Στη μισοβυθισμένη μες στα χώματα Αχειροποίητο, σε μια γωνιά του νάρθηκα, βρίσκεται σχεδόν παραπεταμένη η Παναγία η Ρευματοκρατόρισα. Κατεβαίνω αρκετά συχνά και την κοιτάζω πικροχαμογελώντας για την κοινή κατάντια μας. Δε μοιάζει, βέβαια, με προσκύνημα αυτό που κάνω και το ξέρω καλά. Είναι πιο πολύ σαν επίσκεψη σε μια παλιά φιλενάδα της γιαγιάς μου και της προγιαγιάς μου, όπου πάω για να χαϊδευτώ και να κλαυτώ, μια κι έχουν λείψει προπολλού εκείνες. Το κερί τα' ανάβω απλώς για να βλεπόμαστε καλύτερα. Κρυφοκοιταζόμαστε ώσπου να λιώσει κι υστέρα τη φιλώ στα πεταχτά και φεύγω. Τα συναισθήματα μας πάντοτε τα καταπιέζουμε στο σπίτι. Ώρες ώρες θαρρώ πως κάτι θέλει να μου μιλήσει. Αυτό και να γίνει δεν πρόκειται να το θεωρήσω για θαύμα.

Πολλές ιστορίες, πολλά ανέκδοτα και μυστικά, θα πρέπει να ξέρει για τους προγόνους μου. Αιώνες την προσκυνούσαν και την εμπιστεύονταν στην πατρίδα. Εκεί, ήταν αρχόντισσα, είχε παλάτι δικό της, αυτοκρατορικό. Εδώ, μόλις και της επιτρέπουν να κουρνιαίζει σ' αυτόν το νάρθηκα. Πάλι καλά πού δεν την έστειλαν ακόμα σε κανένα μουσείο. Η προσφυγιά κι αυτηνής κι η δική μας ούτε έληξε ούτε πρόκειται ποτέ να λήξει. Χάσαμε τα σπίτια μας, τα παλάτια μας, κι ήρθαμε εδώ να παλεύουμε με τους σκληροτράχηλους ντόπιους, που αμέσως μας όρμηξαν.

Τη Ρευματοκρατόρισα τη φέραν οι παππούληδες μου από μια πολιτεία της Προποντίδας. Την άρπαξαν μια Κυριακή πρωί και φύγαν πάνω στ' άλογα. Ο δεσπότης δεν πρόλαβε να βγάλει τ' άμφια του, σαν ήρθε η είδηση πως έφταναν οι τσέτες. Πρόσταξε μοναχά τον κόσμο να πάρει αμέσως τα βουνά, κι αυτός, αφού τέλειωσε όπως όπως τη λειτουργία, ανέβηκε στο άλογο και καλπάζοντας μες στα χρυσά τούς πρόφταξε. Οι γέροι και τα γυναικόπαιδα έτρεχαν το κατόπι, γύρω τριγύρω έφερναν κύκλους τα παλικάρια, και δίπλα στο δεσπότη ένας παλίκaros με την εικόνα αγκαλιά πήγαινε πάνω στ' άλογο. Κρύφτηκαν σ' ένα σπήλαιο βαθύ και γλίτωσαν απ' τους τσέτες, που πέρασαν απ' το διπλανό μονοπάτι. Στα μωρά είχαν δώσει μόκο, αφιόνι δηλαδή, κι έτσι δεν κλαίγαν. Ήταν έμπειροι σ' αυτά και από καιρό για όλα προετοιμασμένοι. Τη νύχτα κατέβηκαν κρυφά τα παλικάρια και πήραν κι άλλα πράγματα. Όμως τον Άγιο Γιώργη τον Αράπη κανένας δεν τον πρόλαβε, τον είχαν κάψει οι τούρκοι. Έκλαψε ο δεσπότης σαν το έμαθε και πήρε

την απόφαση να τους οδηγήσει πια στην ελεύθερη πατρίδα. Σε δυο τρεις μέρες, τραβώντας συνεχώς κατά τα δυτικά, έφτασαν στον Έβρο και διάβηκαν σα λιτανεία το ρεύμα. Η Ρευματοκρατόρισα συγκράτησε και πάλι το πολύ νερό.

Στη Σαλονίκη τους πιο πολλούς τους στρίμωξαν στην Αχειροποίητο ή εκεί γύρω. Οι τούρκοι είχαν μετατρέψει για αιώνες την τεράστια εκκλησιά σε τζαμί κι έτσι την είχαν μαγαρίσει. Μπορούσαν λοιπόν να τη μαγαρίσουν λιγάκι κι οι ανοικονόμητοι πρόσφυγες. Αυτοί, αφού έστησαν την εικόνα τους στη θέση του ιερού, χώρισαν με κουβέρτες και σεντόνια χώρους σα δωμάτια κι άρχισαν να ζουν. Έρωτες, καβγάδες, ξυλοδαρμοί, γλέντια, χαρές και γεννητούρια, γίνονταν πίσω απ' τα κρεμασμένα σεντόνια, που τότε μόνο σηκώνονταν όλα, όταν ήταν ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας το γεγονός. Στα καρναβάλια καίγονταν το πελεκούδι. Ως κι οι μπαγιάτηδες σαλονικοί προσπαθούσαν να λάβουν μέρος. Ύστερα απ' όλα αυτά, ήταν βέβαια περιττό να ξαναγιαστεί η εκκλησία, πράγμα όμως που έγινε μεγαλοπρεπώς, μόλις πέταξαν από μέσα τους πρόσφυγες. Η εικόνα, φυσικά, απόμεινε αιχμάλωτη των ξένων παπάδων.

Τις ιστορίες αυτές τις έμαθα πολύ αργότερα από ένα πλήθος ανθρώπων, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο έχει πλέον εκλείψει. Έκτος απ' την εικόνα, σχεδόν τίποτε άλλο δεν απομένει από κείνη τη γενιά. Όσο την κοιτάζω, τόσο θαρρώ πως βλέπω στο πρόσωπο της τη γιαγιά μου. Έτσι θα ήταν, βέβαια, και η προγιαγιά μου. Οι άνθρωποι μοιάζουν στις δικές τους περιοχές. Είναι όμως νέα η εικόνα και όμορφη και στο δέρμα κεραμιδιά, σαν να βουτήχτηκε, πράγμα διόλου απίθανο, σε αιμάτινο ποτάμι. Πολλές σφαγές θρυλούνται στα παλιά τα χρόνια. Ο παππούς μου είχε μάθει απ' τον προπάππου μου και πάντα κοίταζε την πλάτη του αρνιού, προβλέποντας τα αίματα, τις πείνες και τις δίψες. Πήγαινε τότε κρυφά και το 'λεγε και παρακαλούσε γονατιστός τη Ρευματοκρατόρισα. Όταν ένα λατρευτό μου πρόσωπο έκαμνε συνέχεια αιμοπτύσεις βαριές τρέχοντας σαν τρελός για γιατρούς, πέρασα μια στιγμή και το 'πα στην εικόνα. Μα, ήταν αργά πια. Έτσι τρέχω πάντα στις δύσκολες ή τις χαρούμενες στιγμές και της τα λέω όλα. Κι όχι πως περιμένω καμιά βοήθεια. Τι να σου κάνει κι αυτή ενάντια στην παντοδύναμη μοίρα; Απλώς νιώθω τη βαθιά ανάγκη να τα εμπιστευτώ σ' ένα δικό μου πρόσωπο, που ξέρει τη ρίζα μου και τη φύτρα μου κι ανησυχεί ίσως για ορισμένα καμώματα μου. Στους γάμους, τις κηδείες και τα βαφτίσια πάντα τους συγγενείς δεν πρωτοθυμάται κανένας;

Μια μέρα, τώρα τελευταία, καθώς της παραπονιόμουν νοερά για την αφόρητη πια ερημιά μου, άκουσα μέσα μου σαν απάντηση ένα ποντιακό τραγούδι με ωραίο σκοπό:

Τυραννίζουμε και κλαίω

και κανέναν δέν το λέω.

Σ' ένα νέμορπον κορτσόπλον

τα παράπονα μ' θα λέω.

Την είδα σα να μου έγνεφε ενθαρρυντικά — ίδια η γιαγιά μου, που ως τα τελευταία της έλπιζε για δισέγγονα. «Δίκιο έχεις, ψιθύρισα. Καιρός και για κορτσόπλον, πράγματι, θα σβήσει το ρέμα μιας γενιάς ολόκληρης απάνω μου, έτσι όπως πάω».

Απόσπασμα από το βιβλίο του θεσσαλονικιού λογοτέχνη Γιώργου Ιωάννου (1927-1985), «Η σαρκοφάγος» (1971).

αφιέρωμα MAKEDONIA 12/08/2016

Παναγία και Θεσσαλονίκη

Κείμενα θεσσαλονικιών λογοτεχνών που αναφέρονται στη Θεοτόκο

Η Θεσσαλονίκη και οι Θεσσαλονικείς είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την Υπεραγία Θεοτόκο και γι' αυτό ο εορτασμός του πολιούχου της πόλης, Αγίου Δημητρίου, είναι κι αυτός συνδεδεμένος με την Παναγία. Την αγάπη για την Παναγία, που αυτές τις μέρες γιορτάζουμε την Κοίμηση και τη Μετάστασή της, την "Φιλοφώμιε" και στα κείμενα των νεότερων λογοτεχνών της Θεσσαλονίκης, όπως η Σοφία Κορδέλλα, ο Νίκος Γαβριήλ Πετιτζίκης, ο Γιώργος Ιωάννου, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Αλέξανδρος Κοσματόπουλος. Ο προσφυγικός καταγωγής Γιώργος Ιωάννου μας μεταφέρει τη σύνδεση των προσφύγων με τη "δική" τους Παναγία (το "δικό τους αίμα") θα μπορούσαμε να πούμε αναφέροντας έναν τίτλο βιβλίου του, την Παναγία τη Ρευματοκράτορσσα, που βρήκε κι αυτή έστω στη Θεσσαλονίκη μαζί με τους συμπατριώτες της στον ιερό ναό της Παναγίας Αχειροποιήτου. Αλλά πρώτα ας δούμε πώς εγκοσμιάσε ο βυζαντινός νομικός Κωνσταντίνος Αρμένιόπουλος την ιδιαίτερη αυτή σχέση της πόλης με τον Άγιο Δημήτριο και την Υπεραγία Θεοτόκο.

Η μητέρα του Θεού με τον Άγιο Δημήτριο

Απόσπασμα από τον Άγιο του ναοαρχιεπισκόπου και κριτή Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνου Αρμένιόπουλου «Λόγος εις την προσέλευσιν του μεγάλου Δημητρίου του Μυροβλήτου», ο οποίος εκφυσήθηκε κατά τα προσέφυγα του πολιούχου της πόλης που τελούσαν στον ιερό ναό της Αχειροποιήτου. Το κείμενο περιέχεται στην έκδοση «Άγιος Δημήτριος, σπουδαίοι και άγιοι επίσκοποι βυζαντινών λογίων των εκδόσεων Ζήντρος». Η εισαγωγή, η μετάφραση και το σχόλιο είναι του Πέτρου Βλαχάκου.

Ποια όμως είναι εκείνα που αντιλαμβάνονται οι δύο βασικότερες εορτές, η σκηοή και η όραση; Συμβολίζει και απόλαυση και εκπλήξη. Από τη μια λοιπόν εδώ η εκκλησία απολαμβάνει τα παιδιά, ακούγοντας θεϊκά σοφά, ανώτερα από των Σειρήνων, ναθεί όμως εκπλήξη η όραση, βλέποντας το θέαμα, που είναι πάνω από όλα, ότι γιατί βλέπει το θεϊκό Άγιο ανάμεσα στους υμνιστές, να βλέπεται μαζί με την Παναγνή μητέρα του Θεού στις θέσεις τους «θα μπορούσε να τον χαρακτήριζε κάποιος φρενικό οπότε που ακολουθεί τη λαμπρή σκηνή η λαμπρότητα μαγικότητας να λάμψει μαζί με την ακτινοβολία ενός πολιούχου λίθου, αυτό βέβαια

Η Παναγία η Ρευματοκράτορσσα είναι η Παντάνασσα των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης, που εδώ και αρκετά χρόνια έριξε κι αυτή ρίζες στη Θεσσαλονίκη και στον ιερό ναό της Αχειροποιήτου, μαζί με τους κατοίκους της Ραιδεστού μετά την εκδίωξή τους από τα πεφλημένα τους μέρη και την καταφυγή τους στη Θεσσαλονίκη. Ανατολικοθρακιώτες, λοιποί πρόσφυγες, γηγενείς Μακεδόνες και όλοι οι Θεσσαλονικείς τιμούν με ξεχωριστή πανήγυρη τη θαυματουργό εικόνα της Παναγίας της Ρευματοκράτορσας ή Ρευματοκράτειρας, τη Δευτέρα μετά την Κυριακή του Θωμά. Ο θεσσαλονικιός λογοτέχνης Γιώργος

Ιωάννου (1927-1985), με καταγωγή από τη Ραιδεστό, έγραψε ένα ιδιαίτερα σημαντικό και αισθαντικό πεζογράφημα για τη συμπατριώτισσά του Παναγία, το οποίο τιτλοφορείται «Παναγία η Ρευ- ματοκρατόρισα» και συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο του «Η σαρκοφάγος» (1971). Η εικόνα της Παναγίας, μετά τη συντήρησή της το 1990, αποκαλύφθηκε ότι πρόκειται για αμφιπρόσωπη εικόνα. Πίσω δηλαδή από την εικόνα της Παναγίας υπήρχε και παλαιότερη αγιογραφία της Σταύρωσης. Και πλέον βρίσκεται σε περίοπτη θέση στον ναό.

(Αφιέρωμα Εφημερίδας «Μακεδονία» 12/8/2016. Παναγία και Θεσσαλονίκη Κείμενα Θεσσαλονικιών λογοτεχνών που αναφέρονται στη Θεοτόκο. Εισαγωγή-Επιμέλεια Στέλιος Κούκος).

<http://bitly.com/2aUmT7H>